

СУФІКСАЛЬНІ ПОХІДНІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ "ПОШКОДЖЕНІСТЬ" В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена дослідженню проблеми суфіксальних похідних лексико-семантичного поля "пошкодженості" в англійській мові. На першому етапі дослідження за основу береться теоретичне припущення про те, що лексичні одиниці семантично однорідних груп слів, повинні мати також спільні риси у словотвірному аспекті. Здійснюється аналіз суфіксів, що беруть участь в утворенні дериватів поля та виділяються дериваційно найпродуктивніші. Доводиться існування прямої залежності семантики похідних від семантики вихідного слова.

Семантична ознака "пошкодженості" знаходиться в межах філософської категорії якості та трактується нами як відхилення від нормативного стану речей, що протиставляється непошкодженості, цілісності об'єкта. У різноманітних випадках мовленнєвої реалізації цієї ознаки йдеться про якісну зміну стану речей.

У практиці семасіологічних досліджень відомо багато методів інвентаризації лексико-семантичних угруповань. Ми скористались методикою запропонованою Л.В. Бистровою, Н.Д. Капатрук, В.В. Левицьким [1].

Інвентаризоване нами лексико-семантичне поле загалом нараховує 176 лексем: 84 дієслова, 45 іменників, 40 прикметників та 7 прислівників.

На першому етапі дослідження за основу береться теоретичне припущення про те, що лексичні одиниці семантично однорідних груп слів, повинні мати також спільні риси у словотвірному аспекті.

Питання кореляції між словотвірними та семантичними процесами розглядалися у роботах М.Е. Білинського, Н.А. Янко-Триницької, М.Н. Яценецької, З.А. Харитончик, О.Д. Мешкова, Е.С. Кубрякової, Ю.П. Сологуба, М.М. Полюжина, Т.З. Рудик та ін. Більшість науковців схиляється до думки про те, що навіть всередині порівняно невеликих лексико-семантичних систем існують складні парадигматичні відносини як по лінії семантики, так і по лінії словотвору. На сучасному етапі лінгвістичних досліджень словотвірна природа та дериваційна потенційність лексичних угруповань, об'єднаних певною понятійною спільністю постає об'єктом досліджень багатьох науковців. Так, Ю.Є. Кійко розглядає словотвірні властивості лексико-семантичної групи дієслів переміщення в німецькій мові. В результаті дослідження науковець робить висновок, що конститuentи досліджуваної ним ЛСГ виступають членами всіх існуючих схем словотвору, і проявляють більшу словотвірну активність порівняно з усіма дієсловами німецької мови [2: 10]. Г.І. Приходько аналізує мовні засоби, що беруть участь в актуалізації оцінки на лексичному рівні, встановлює механізми її реалізації та виділяє кілька типових структур схем творення оцінних слів [3]. М.Ю. Бабенко досліджує дериваційні особливості англійських прикметників волевиявлення, вивчає ступінь прозорості їх внутрішньої форми, виділяє групи прикметників, що утворені в процесі деривації одиниць з міжслівною та внутрішньослівною мотиваціями [4: 6]. Об'єктом наукового дослідження О.Л. Гасько виступає словотвірна структура лексико-семантичного поля "strong-weak" в історії англійської мови. Науковець виявляє основні способи словотвору, і укладає тезаурус слів цієї референтної сфери [5].

Метою статті є аналіз словотвірної природи ЛСП "пошкодженості", а також його дериваційної потенційності, тобто можливості конститuentів збагачувати лексичний склад англійської мови новими словотвірними конструкціями.

Для цього до кожної лексеми поля із словників: The Random House Dictionary of the English Language, New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language, New Dictionary on Historical Principles, Roget's Thesaurus of English Words and Phrases, Webster's New Thesaurus, Longman Dictionary of Contemporary English добирались похідні іменники, дієслова, прикметники, прислівники та їх подальші деривати, об'єднані тотожністю кореневої морфеми. При встановленні відношень словотвірної похідності між словами ми виходили з двостороннього характеру словотвірних зв'язків, враховуючи при цьому наявність як структурного, так і семантичного виведення похідного слова від вихідного [6: 27-35; 7: 2-10].

Із масиву відібраних нами похідних ми розглянемо лише деривати утворені суфіксальним способом словотвору, оскільки вони переважають кількісно.

Суфіксальна система англійської мови досить докладно описана в роботах вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, що вивчали питання словотвору Р.Г. Зятковської [8], П.М. Каращука [9], О.Д. Мешкова [10], Е.С. Кубрякової [6], Г. Марчанд [7], П.В. Царева [11], Б.М. Барткова [12]. У працях П.М. Каращука та Г. Марчанд подано характеристику окремих суфіксів з точки зору їх словотворчої продуктивності. Для вивчення деривації слів із значенням "пошкодженості" найбільший

інтерес становлять роботи Р.Г. Зятківської, О.Д. Мешкова та П.В. Царьова, в яких знаходимо системний опис суфіксальної системи англійської мови з наведенням схем та моделей різних частин мови [10; 11], а також повний перелік суфіксів англійської мови [8].

Загалом було розглянуто приблизно 1500 лексичних одиниць, з яких 867 (58%) утворено шляхом приєднання суфікса до вихідної основи.

Із 164 суфіксів, описаних у роботі Р.Г. Зятківської, нами було відібрано тільки 41, тому, що стільки бере участь у творенні дериватів досліджуваного нами лексико-семантичного поля "пошкоженості".

У масиві розглянутих нами дериватів зареєстровано 22 суфікса, що зустрічаються в прикметниках-дериватах ЛСП "пошкоженості" (в дужках вказано кількість дериватів утворених за допомогою відповідного суфікса): -ed (101), -able (57), -y (30), -ing (75), -less (20), -ive (18), -ful (14), -al (17), -ous (4), -er (2), -ent (40), -et (1), -ish (2), -ly (7), -ate (2), -ory (7), -ic (4), -ist (1), -le (1), -ant (40), -en (6), -ity (1).

За словотвірними значеннями вищезгадані суфікси поділяються на 3 групи: 1) суфікси, що беруть участь у творенні прикметників із словотвірним значенням ознаки; 2) суфікси, що беруть участь у творенні прикметників із значенням якості; 3) суфікси із словотвірним значенням відношення.

До першої групи належать такі суфікси:

-ed, наприклад: breached, bankrupted, dashed, changed, cultivated, demolished, damaged, faulted, roughed, expelled, finished, intercepted, smashed, broken-winded, busted, chipped, crack-brained, fissured, gapped, quarreled, shatter-brained, chasmed, recessed;

-ing – breaking, crashing, decaying, entering, shivering, taming, tearing, wrecking, grazing, disintegrating, splitting, staving;

-able – analyzable, beatable, burstable, crackable, destroyable, dismissible, explodable, finishable, kickable, reducible, snappable. Подальший словотвір цих прикметників здійснюється шляхом приєднання суфікса -ity. Так, наприклад, у межах досліджуваного нами лексико-семантичного поля сім іменників утворилось за рахунок подальшого словотвору прикметників з суфіксом -able, наприклад: changeability, crackability, destructibility, reducibility, dissolvability, rentability, stopability;

-less – bustless, changeless, faultless, leaveless, pauseless, tearless, stopless, riftless. Прикметники з суфіксом -less можуть виступати в ролі основ для утворення іменників на -ness та прислівників на -ly. В рамках нашого дослідження таких іменників виявлено чотири: faultless A – faultlessness N, flawless A – flawlessness N, tearless A – tearlessness N, stopless A – stoplessness N; прислівників шість: faultless A – faultlessly D, flawless A – flawlessly D, forceless A – forcelessly D, offenceless A – offencelessly D, pauseless A – pauselessly D, tearless A – tearlessly D;

-y – breachy, dashy, chippy, cutty, shattery, splintery, cracky, weaky;

-ly – forcely, fractionally, weakly, startly, brokenly, destructively, eruptively;

-en – beaten, crazen, splitten, bursten, fallen;

-ish – roughish, weakish, kickish, knappish, snappish, startish.

До другої групи ми відносимо наступні суфікси:

-ful, наприклад: startful, graceful, damageful, faultful, forceful, tearful, splitful, startful. Слова з протилежним значенням виражаються суфіксальними прикметниками на -less. Серед досліджуваних нами лексичних одиниць ми виявили наступні антонімічні пари: changeful – changeless; destructful – destructless; faultful – faultless; lawful – lawless; forceful – forceless; offenceful – offenceless; pauseful – pauseless; tearful – tearless; startful – startless.

Прикметники з суфіксом -ful можуть виступати в ролі основ для утворення іменників на -ness та прислівників на -ly. У рамках нашого дослідження таких іменників виявлено три: forceful A – forcefulness N, tearful A – tearfulness N, startful A – startfulness N; три прислівника: forceful A – forcefully D; pauseful A – pausefully D; tearful A – tearfully D;

-y – destructory, fissury, riftly, turnery, intermittency, disintegratory, strippy, flawy. Від основ прикметників з суфіксом -y часто утворюються іменники шляхом додавання суфікса -ness. В рамках нашого дослідження таких іменників виявлено п'ять: crazy A – craziness N, chippy A – chippiness N, cracky A – crackiness N, faulty A – faultiness N, shattery A – shatteriness N;

-ant – changeant, disturbant, offensant, disintegrant;

-ent – dissolvent, intermittent, reductent, expellent;

-ous – various, infractous, damageous, quarrellous. Можливі синонімічні утворення з суфіксом -ful, ми виявили одну пару: damageful A – damageous A. Прикметники з суфіксом -ous можуть виступати в ролі основ для утворення прислівників на -ly. Серед дериватів досліджуваного поля ми виявили тільки один прислівник: quarrellous A – quarrellously D;

-ate – discontinue, enterate.

Суфікси із словотвірним значенням відношення:

-ive, наприклад: destructive, eruptive, separative, interceptive, violative, transgressive, faultive, intermissive, dislocative etc. Можливий подальший словотвір іменників на -ness. У нашому

дослідженні ми виявили три подібних іменника: *destructive* А – *destructiveness* N, *eruptive* А – *eruptiveness* N, *separative* А – *separativeness* N;

-al – *bustal*, *dispersal*, *departmental*, *fragmental*, *analytical*, *separatistical*, *eruptional*, *fissural*, *transgressional*, *degradational*, *caesural* etc. В рамках нашого дослідження ми зафіксували лише один випадок подальшого словотвору: *fractional* А – *fractionally* D;

-ory – *fragmentary*, *separatory*, *violatory*, *degradatory*, *interruptory*, *dislocatory*, *demolitionary*;

-ic – *analytic*, *caesuric*, *intervallic*, *separatistic*;

Деривати-прикметники утворені за допомогою наступних суфіксів є малочисельними та не репрезентативними у нашому дослідженні: -et, -ist, -er, -le, -ity.

За допомогою суфікса -et утворився прикметник *quarrellet*; -ist – *separatist*; -er – *chipper*, *snapper*; -le – *startle*; -ity – *discontinuity*.

Серед розглянутих нами дериватів зареєстровано 30 суфіксів, що зустрічаються в іменниках-дериватах ЛСП "пошкодженості": -age (14), -er (92), -ing (95), -ent (3), -end (1), -let (5), -less (1), -ness (59), -is (1), -ance (9), -ion (27), -ory (1), -le (2), -ism (4), -ant (3), -ure (50), -ee (70), -or (14), -ment (18), -al (1), -ling (4), -(e)l, -ship(4), -ity (7), -ess (5), -um (1), -y (20), -dom (10), -ist (6).

За словотвірним значенням суфікси поділяються на 3 групи: 1) суфікси, що беруть участь у творенні іменників із словотвірним значенням стану, якості; 2) суфікси, що беруть участь у творенні іменників із значенням дії, результату дії, процесу дії; 3) суфікси діяча.

До першої групи ми відносимо такі суфікси:

-age, наприклад: *snappage*, *shortage*, *rentage*, *forceage*, *roughage*;

-ism – *separationism*, *dissolutionism*, *bankruptism*, *separatism*;

-less – *decayless*;

-ling – *cutling*, *weakling*, *changeling*;

-let – *chiplet*, *striplet*, *forcelet*, *brokelet*;

-y – *brokery*, *disturbancy*;

-ness – *burstness*, *separateness*, *forceness*, *weakness*, *tameableness*;

-ity – *crackability*, *dissolvability*, *destructibility*, *stopability*;

-ship – *brokership*, *liquidatorship*, *gentleship*, *startership*;

-dom – *smashdom*;

-ion – *separation*.

Другу групу складають наступні суфікси:

-ing, наприклад: *crashing*, *crumbling*, *tearing*, *destroying*, *breaking*, *dividing*, *entering*, *opening*, *reducing*, *rupturing*, *gapping*, *snapping*, *chipping*;

-age – *breakage*, *partage*, *snappage*, *strippage*, *fallage*, *strippage*, *wreckage*;

-ure – *bankrupture*, *departure*, *interruption*, *failure*, *faulture*;

-ment – *damagement*, *diminishment*, *finishment*, *pausement*, *cashierment*, *forcement*;

-ion – *fragmentation*, *infraction*, *degradation*, *destruction*, *recession*, *transgression*, *dislocation*;

-ance – *discontinuance*, *disturbance*, *deparatance*, *stoppage*;

-al – *departal*.

До суфіксів, які беруть участь у творенні іменників ЛСП "пошкодженості" із словотвірним значенням діяча ми відносимо наступні:

-er, наприклад: *breaker*, *beater*, *bruiser*, *changer*, *cracker*, *diminisher*, *exceeder*, *falter*, *faller*, *kicker*, *leaver*, *rougher*, *faller*, *reducer*, *pauser*, *destroyer*, *rough-grinder*, *rough-caster*, *rough-hewer*;

-or – *degradator*, *disintegrator*, *cultivator*, *liquidator*, *separator*, *transgressor*, *destructor*, *departitor*, *violator*, *infractor*;

-ee – *beatee*, *bustee*, *discontinuee*, *expellee*, *dislocatee*, *dashee*, *kickee*;

-ist – *demolitionist*, *destructionist*, *disintegrationist*, *separationist*, *dissolutionist*;

-ant(-ent) – *deconstructant*, *disturbant*, *disintegrant*, *expellent*, *reducent*, *dissolvent*;

-ess – *breakeress*, *destroyeress*, *faultress*, *interceptress*, *separatress*.

Деривати-іменники утворені за допомогою наступних суфіксів є малочисельними та не репрезентативними у нашому дослідженні: -end, -is, -um, -le, -el.

За допомогою суфікса -end утворився іменник *reducend*; -is *analysis*; -um – *intervallum*; -le – *intervale*, *crackle*; -el – *dashed*, *turnel*.

У дієсловному словотворі нами виявлено 5 суфіксів, що утворюють дієслова ЛСП "пошкодженості": -en (2), -ize (1), -er (7), -le (4), -age (1).

До суфіксів із словотвірним значенням "ставати таким, як вказує похідна основа" ми відносимо: -en, наприклад: *roughen*, *weaken*; -ize – *severize*.

Для дієслів досліджуваної нами ЛСП не репрезентативними є суфікси -le – *crackle*, *knapple*, *disturb*, *startle*; -age – *partage*; -er – *chipper*, *cutter*, *snapper*, *staver*.

У результаті підрахунків словотвірних можливостей конститuentів ЛСП "пошкодженості", утворених шляхом приєднання суфікса до вихідної основи було виділено три рівні продуктивності суфіксів: 1. високий рівень (більше 21% суфіксальних дериватів), наприклад, -ing (170 дериватів), -ed

(101 дериват), -er (99), -ly (84); 2. середній (20-11%), наприклад, -able (57 дериватів), -y (30 дериватів); 3. низький (менше 10%), наприклад, -age (14 дериватів), -al (15), -ance (9), -ant (7), -ful (14), -ive (18), -ory (9), -ship (4) та інші.

Ми бачимо, що переважна більшість похідних утворена шляхом приєднання до вихідної основи суфіксів із словотвірними значеннями "стану", "якості" та "ознаки". Тобто, конституенти досліджуваного лексико-семантичного поля "пошкодженості" поєднуються з суфіксами однієї референтної сфери, оскільки "пошкодженість" – це якість, певна ознака, стан в якому перебуває об'єкт дійсності. Це свідчить про наявність прямої залежності семантики похідних від семантики вихідного слова.

На прикладі дериватів лексико-семантичного поля "пошкодженості" ми довели, що вибір афіксів, у нашому випадку суфіксів, при утворенні похідних визначається семантикою вихідних слів.

Подальшою перспективою нашого дослідження є аналіз дериватів лексико-семантичного поля "пошкодженості" утворених іншими способами словотвору в англійській мові: префіксація, словоскладання, конверсія, зворотній словотвір та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Быстрова Л.В., Капатрук Н.Д., Левицький В.В. К вопросу о принципах и методах выделения лексико-семантических групп слов // Научные доклады "Филологические науки". – 1980, – № 6. – С. 75-78.
2. Кійко Ю.С. Лексико-семантична група дієслів переміщення в сучасній німецькій мові. Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Київський національний лінгвістичний університет – К., 2001. – 18 с.
3. Приходько Г.І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – 362 с.
4. Бабенко М.Ю. Англійські прикметники волевиявлення (парадигматичний та синтагматичний аспекти): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Київський національний лінгвістичний університет – К., 2004. – 20 с.
5. Гасько О.Л. Словотвірна структура та міжчастининомовний тезаурус лексико-семантичного поля "strong-weak" в історії англійської мови.: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів, 2005. – 19 с.
6. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. – М.: Наука, 1981. – 200 с.
7. Marchand H. The categories and types of present-day English word-formation. A synchronic-diacronic approach. – Birmingham: Univ. of Alabama Press, 1986. – 379 p.
8. Зятковская Р.Г. Суффиксальная система современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1971. – 358 с.
9. Карашук П.М. Аффиксальное словообразование в английском языке. – М.: Высшая школа, 1965. – 175 с.
10. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка. – М.: Наука, 1986. – 208 с.
11. Царев П.В. Продуктивное именное словообразование в современном английском языке. – Издательство Сочковского, 1984. – 224 с.
12. Бартков Б.И. Количественный дериватарий английского языка (300 аффиксов научного стиля и литературные нормы). – Препринт. Владивосток, 1984. – 63 с.
13. A New English Dictionary on Historical // Ed. by J.A.H. Murray. – Oxford, 1888-1933 (Vol. I-XII) – 1850 p.
14. Roget's Thesaurus of English words and phrases. N.Y., Penguin Books, 1977. – 1316 p.
15. The Random House Dictionary of the English Language. – N.Y., 1990. – 1500 p.
16. Longman Dictionary of Contemporary English. – British Library, 2003. – 1950 p.
17. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – N.Y., 1993. – 1149 p.
18. Webster's New World Thesaurus. – N.Y., 1971. – 678 p.

Матеріал надійшов до редакції 10.04. 2008 р.

Иванченко М.Ю. Суффиксальные производные лексико-семантического поля "поврежденности" в английском языке.

Статья посвящена исследованию суффиксальных производных лексико-семантического поля "поврежденности" в английском языке. На первом этапе исследования за основу берется положение о том, что лексические единицы семантически однородных групп, должны иметь, также, общие характеристики в словообразовательном аспекте. Осуществляется анализ суффиксов, которые принимают участие в образовании дериватов поля. Выделяются наиболее продуктивные суффиксы.

Доказывается существование прямой зависимости семантики производных от семантики производящего слова.

Ivanchenko M.U. The Suffix derivatives of the Lexico-semantic field of "brokenness" in Modern English.

The article deals with the study of suffix derivatives of the lexico-semantic field of "brokenness" in the contemporary English language. At the initial stage of investigation the basic hypothesis states that the lexical units of semantically homogenous groups also have common features in word-building. The analysis of the suffixes, which take part in the formation of field derivatives, is fulfilled. The most productive suffixes are selected. The existence of correlation between the semantics of derivational stem and derivative semantics is proved.